

ДО ОЦІНЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ У МОДЕЛІ "ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ-СЕРЕДОВИЩЕ"

У статті обґрунтовується питання введення в сучасну дидактичну модель освіти третього рівноцінного суб'єкта – інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. Також наведені результати дослідження щодо оцінювання взаємодії суб'єктів у моделі "викладач-студент-середовище".

Ключові слова: трисуб'єктна дидактика, інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище.

Одним з найбільш суттєвих чинників ХХІ ст., який впливає на якість підготовки фахівців є застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, впровадження викладачами комп'ютерно-орієнтованих методик навчання, використання відкритих освітніх ресурсів, широкомасштабне користування інформаційно-комунікаційним педагогічним середовищем, яке допомагає вчити та навчатися, робить освіту доступнішою, особливо для тих, кому бракує навчальних матеріалів, розвиває культуру навчання, творення, обміну і співпраці у швидкозмінному суспільстві знань, формуючи таким чином позитивне ставлення до навчання, бажання навчатися, здобувати знання і як наслідок – забезпечує формування позитивної мотивації до учіння в новому інформаційному освітньому просторі.

Еволюція сучасної освіти, інформатизація навчання, масова комп'ютеризація закладів освіти, постійна модернізація комп'ютерної техніки, розвиток комп'ютерних мереж, розширення персональної комп'ютеризації суспільства, збільшення обсягу програмних продуктів, розрахованих на застосування у навчальному процесі – умови, які створюють нове інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, яке відкриває і розширює можливості покращення якості системи освіти шляхом впливу на мотиваційну сферу особистості студентів, стимулюючи останніх до активного учіння, здобуття знань, умінь і досвіду [2].

Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище постійно і все більш агресивно збільшує мотивацію студентів до споживання контенту, що циркулює в ньому, створюючи нову дидактичну модель – трисуб'єктні відносини, які включають трьох повноправних суб'єктів навчання – студента, викладача та середовища. Взаємодія всіх суб'єктів процесу навчання забезпечує формування конкурентоспроможного фахівця.

Активно досліджуються в останні роки можливості використання інформаційних технологій у навчальному процесі (В.Андрющенко, Г.Балл, Н.Балик, В. Биков, І.Булах, Ю.Валькман, Р.Гуревич, А.Гуржій, А.Єршов, М.Жалдак, Ю.Жук, Ю.Машбиць, В. Монахов, Ю. Рамський, М.Смульсон, О.Співаковський, М. Угринович та ін.); особливості діяльності та спілкування у системі "педагог-учень" з використанням інформаційно-кому-нікаційних технологій (А. Брушлинський, Т. Габай, О. Матюшкін, Ю.Машбиць та ін.); питання інформатизації загальноосвітньої та вищої школи (В.Биков, Б. Гершунський, С.Гончаренко, Р. Гуревич, М.Жалдак, Ю.Жук, В.Михалевич, Н.Морзе, Й.Ривкінд, П. Стефаненко, О.Співаковський та ін.).

Водночас здійснені дослідження не висчерпують усіх аспектів побудови навчально-виховного процесу в моделі "викладач-студент-середовище". Традиційні підходи до вивчення дисциплін сьогодні вже недостатньо узгоджуються з новою парадигмою й доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті, зокрема не підвищують ефективність процесу навчання і творчого мислення студентів, не сприяють формуванню умінь працювати в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми метою статті стало теоретично обґрунтувати та експериментально оцінити взаємодію суб'єктів у моделі "викладач-студент-середовище".

Сучасне інформаційне суспільство характеризується постійним зростанням об'єму інформації, втратою викладачем монополії на знання. ХХІ століття характеризується стрімким розвитком інформаційних та Internet-технологій, засобів телекомунікації, які справляють перетворюючий вплив на формування освітнього середовища. Отримання інформації в сучасних умовах стає життєво необхідним ресурсом, без якого неможливо досягти як навчальних та професійних цілей, так і задоволення багатьох матеріальних та культурних потреб.

Це зумовлює невідворотність переходу освітньої системи до врахування трисуб'єктних відносин, що відображено у трьох етапах дидактичних змін (рис. 1):

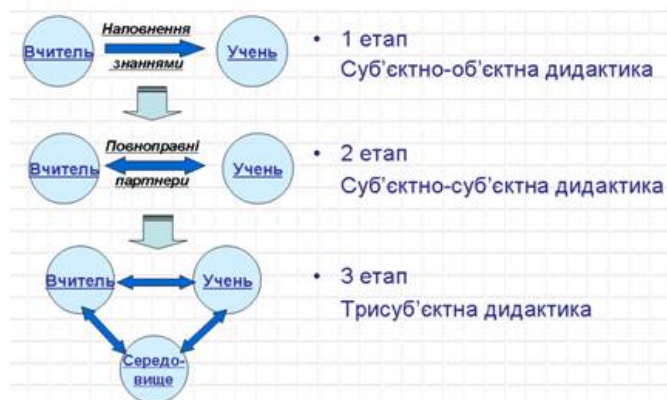

Рис. 1. Динаміка дидактичних підходів до організації навчального процесу

I етап – суб'єктно-об'єктна дидактика (викладач "наповнює" студентів знаннями);

II етап – суб'єктно-суб'єктна дидактика (викладач і студент – повноправні партнери навчання);

III етап – трисуб'єктна дидактика (викладач – студент – інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище).

Як бачимо, сучасна модель трисуб'єктних відносин передбачає введення третього рівноправного суб'єкта – інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, під яким ми розуміємо сукупність знань, технологічних і ментальних сутностей, які в синхронній інтеграції забезпечують якісне оволодіння системою відповідних знань.

Звісно, така позиція може викликати дискусію стосовно представлення середовища в якості суб'єкта, оскільки суб'єкт – це той, хто веде активну діяльність щодо об'єкта. З філософської точки зору, суб'єкт є носієм предметно-практичної діяльності й пізнання, джерелом активності, яке спрямоване на об'єкт. У психології він спирається на активність особистості, на її індивідуальні можливості [4].

Розгляд інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища як суб'єкта, на наше переконання, не вступає в протиріччя щодо розглянутих вище означень, оскільки його компонентами є не тільки технології, але й людські ресурси, які неперервно їх оновлюють зі швидкістю, що постійно зростає.

Слід зазначити, що вплив третього суб'єкта на результати навчально-виховної діяльності є досить суттєвим, а інколи навіть визначальним. Застосування сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу дещо змінює роль студента та викладача. Орієнтація на формування репродуктивних навичок, таких як запам'ятовування та відтворення, за традиційного навчання замінюється на розвиток умінь співставлення, синтезу, аналізу, оцінювання, виявлення зв'язків, планування, групової взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

У своєму дослідженні ми здійснили спробу оцінити взаємодію трьох суб'єктів сучасного освітнього процесу. Нами було визначено такі позиції для оцінювання:

- 1) суб'єкт навчального процесу (викладач, студент, середовище);
- 2) форми організації навчання (лекційне, практичне заняття та самостійна робота);
- 3) вид операції з інформацією (збір, обробка, збереження і передавання).

Під час проведення експериментальної роботи студенти 2-5 курсів (всього 214 осіб) факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету в запропонованій формі (табл. 1.) оцінили за 9-бальною шкалою означені позиції.

Форма для оцінювання взаємодії у моделі "викладач-студент-середовище"

Форми організації навчання	Лекція			Всього балів	Практичне заняття			Всього балів	Самостійна робота			Всього балів
	Студент	Викладач	ІКПС		Студент	Викладач	ІКПС		Студент	Викладач	ІКПС	
Операції з інформацією												
Збір				9				9				9
Обробка				9				9				9
Збереження				9				9				9
Передавання				9				9				9

Аналіз отриманих результатів показав, що студенти надають вагомого значення інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища в навчально-виховному процесі вищої школи (рис. 2). Тому під час організації навчання не припустимо ігнорувати вплив даного середовища, оскільки при цьому відкриваються нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Крім того, як показують результати дослідження студенти свідомо реагують на його активну роль.

Та все ж, саме студенти є найбільш активним суб'єктом навчально-виховного процесу. Щодо ролі викладач слід зазначити, що функції змінюються від звичайного інформатора до координатора в роботі з інформацією. Це зумовлено втратою педагогом монополії на знання. Він перестає бути для студента єдиним джерелом отримання знань. Нині багато інформації можна знайти в мережі Internet та за її допомогою.

Крім того, ми проаналізували роль студента, викладача та середовища на різних формах організації навчання (рис. 3).

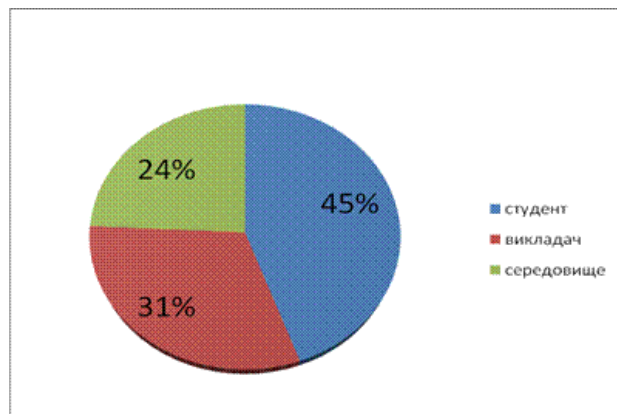

Рис. 2. Роль трьох суб'єктів у навчально-виховному процесі

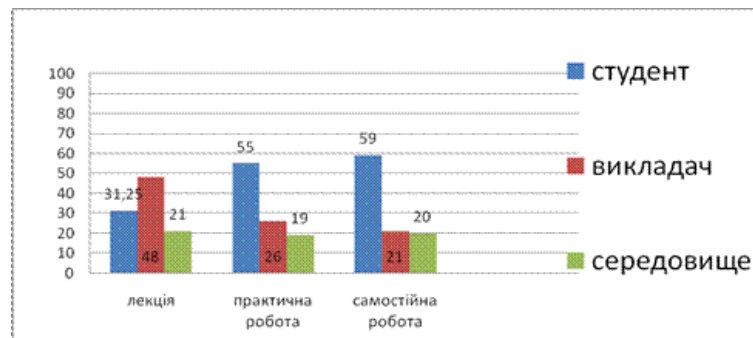

Рис. 3. Роль суб'єктів освітнього процесу під час різних форм організації навчання

Як бачимо, визначальна роль у процесі отримання інформації під час лекції залишається за викладачем. При цьому можна констатувати активну участь студента в ході навчальної діяльності та роботи з інформацією на таких формах організації навчання, як практична та самостійна робота. Це пояснюється зацікавленістю студентів в отриманні, поглибленні та уточненні знань, виробленні вмінь і навичок, накопиченні первинного досвіду діяльності, професійною вмотивованістю, активністю у навчанні. Студенти розуміють важливість засвоєння теоретичних знань, формування вмінь і навичок, накопичення власного досвіду професійної діяльності і, як наслідок, здійснюють операції з інформацією відповідно до навчальних цілей.

Нас приємно здивував той факт, що середовище за цих самих умов знаходиться майже на одному рівні значимості з викладачем, що свідчить про його активну, а не пасивну роль. Це пояснюється тим, що при підготовці до практичних і самостійних робіт студенти часто звертаються до інформаційних джерел середовища, зокрема Інтернету.

Узагальнення результатів експериментальної роботи (рис. 4) показало, що найбільш значущим суб'єктом навчального процесу у ВНЗ є студент, оскільки результати навчання здебільшого залежать від його спрямованості на оволодіння майбутньою професією. Підтвердженням цього слугують відповідні показники значущості студентів у збереженні інформації на лекції, чотирьох операціях з інформацією на практичному занятті та в самостійній роботі.

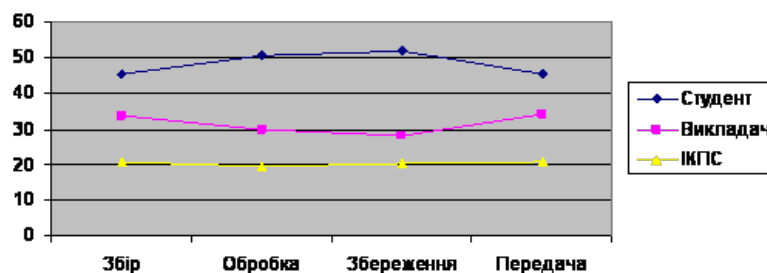

Рис. 4. Значимість суб'єктів навчального процесу під час операцій з інформацією (узагальнені результати)

Найбільші показники значущості викладача бачимо у збиранні, обробці і передаванні інформації на лекції, що визначається специфікою цього виду занять –

викладання теоретичного матеріалу. Крім того, під час лекції викладач виступає основним джерелом навчального матеріалу.

Значимість середовища під час операцій з інформацією у самостійній роботі перевищує значимість викладачів за результатами опитування студентів 3 і 5 курсів відповідно на 0,8% і 0,6%. Це пояснюється тим, що воно надає доступ до інформаційних ресурсів у будь-який зручний час, швидко і легко допомагає знайти необхідну інформацію, забезпечує гнучкий і зручний обмін інформацією між студентами. Але за середньостатистичними даними значимість інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища поступається значимості викладачів, оскільки саме викладач керує навчально-пізнавальною діяльністю студентів, надає їм глибокі і міцні знання, формує вміння і навички, науковий світогляд студентів. Слід зазначити, що за умови систематичного використання викладачами в процесі навчання інформаційно-комунікаційних технологій, роль нового суб'єкта освітнього процесу поступово підвищуватиметься, одночасно покращуючи результати навчання.

До того ж результати експериментальної роботи свідчать про ефективність нового суб'єкта в навчальному процесі, його позитивний вплив на формування мотивації студентів до активного учіння через створення інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, зручного і легкого у користуванні для кожного студента, з наявною і доступною інформаційною базою предмета, глосаріями, методичними матеріалами, викладеними в Інтернеті, що значно покращує ефективність навчання, стимулює студентів до вивчення навчальних дисциплін, мотивує їх до збагачення знань, накопичення умінь, навичок і власного досвіду, необхідних для успішної реалізації професійної кар'єри в майбутньому.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що у сформовану дидактичну модель необхідно вводити як реальний суб'єкт – інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, засноване на цифровому представленні інформації, даних і знань на локальних і глобальних мережевих можливостях доступу до них.

Можливість представлення середовища в якості *рівноправного суб'єкта* дидактичного процесу визначається тим, що воно:

- постійно і все більш агресивно збільшує мотивацію підростаючого покоління до споживання контенту, що циркулює в ньому;
- надає доступ до ресурсів у будь-який зручний для людини час;
- володіє зручним, гнучким, дружнім, інтелектуальним сервісом, що допомагає людині знайти необхідні інформаційні ресурси, дані або знання;
- не емоційне, воно працює згідно із запитом людини стільки, скільки їй необхідно;
- наповнюється інформацією, даними, знаннями з величезною, постійно наростаючою швидкістю;
- дозволяє організувати практично безкоштовні, зручні в часі контакти між будь-якою кількістю людей, забезпечити зручний і гнучкий обмін інформацією між ними;
- крок за кроком стандартизує та інтегрує в собі функціональність всіх попередніх традиційних засобів отримання, збереження, обробки і представлення необхідної людині інформації, даних і знань; бере на себе все більше рутинних операцій, пов'язаних з діяльністю людини;
- одержує все більше контролю над даними та операційною діяльністю людства.

Наведені вище міркування аргументують необхідність включення інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища як третього рівноправного суб'єкта сучасної дидактичної системи. Трисуб'єктна дидактика суттєво посилює особистісно-орієнтовний аспект передавання знань від покоління до покоління. Нова дидактична система виявляє суттєвий вплив на зміни цілей, завдань і зміст навчання, організаційних форм і методів, інструментарію [3].

Висновки. Таким чином, результати дослідження засвідчили, що інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище є невід'ємним суб'єктом навчального процесу у вищому навчальному закладі. Воно трансформує традиційну суб'єкт-суб'єктну модель навчання, безпосередньо впливаючи і дещо змінюючи роль і функції інших суб'єктів навчання, частково перебираючи їх функції на себе, зокрема при виконанні операцій з інформацією на різних формах організації навчання.

Слід зазначити, саме трисуб'єктна дидактика дасть змогу визначити роль і місце вчителя у сучасній дидактичній моделі навчання, співвідношення віртуальних та візуальних форм взаємовідношень суб'єктів дидактичної системи; розробити сучасні фільтри доступу дітей до інформаційних ресурсів суб'єктів дидактичної системи; організувати сучасні системи контролю навчальної діяльності; забезпечити органічну єдність між мінливими вимогами ринку праці та консервативними можливостями системи освіти; трансформувати навчальний процес на основі кредитно-модульної системи; формувати мотивацію до активного учіння студентів, підвищувати рівень самостійного опанування студентами навчальних дисциплін; упроваджувати інноваційні технології навчання, спрямовані на раціональне використання навчального часу, активізацію творчого потенціалу студентів; а також організувати сучасну, систематичну і постійно діючу систему підготовки і підвищення кваліфікації конкурентоспроможних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие [для высших педагогических учебных заведений] / Под ред. И.Г. Захарова. – М.: Академия, 2003. – 188 с.
2. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття / В.Г. Кремень // Освіта України. – 2002. – №103. – С.6–7.
3. Петухова Л.С. До питання про трисуб'єктну дидактику / Л.С. Петухова, О.В. Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2007. – №5(61). – С.7-9.
4. Петухова Л.С. Теоретико-методичні засади формування інформативних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: дис. ... доктора пед. наук / Л.С. Петухова. – Одеса, 2009. – 564 с.
5. Федосеев А. А. О моделях и методах использования информационных технологий в обучении / А. А. Федосеев // Системы и средства информатики. – 1996 - № 8. – С. 54-68.